

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

САМУЛЯК ВІТАЛІЙ ЮРІЙОВИЧ

УДК 658.14:330.341

**АНАЛІТИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ В УПРАВЛІННІ ЕКОНОМІЧНИМ
РОЗВИТКОМ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Львів – 2013

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Національному університеті «Львівська політехніка»
Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: кандидат економічних наук, професор
ФЕЩУР РОМАН ВАСИЛЬОВИЧ,
Національний університет «Львівська політехніка»,
завідувач кафедри технологій управління

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
ПОГОРЕЛОВ ЮРІЙ СЕРГІЙОВИЧ,
Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля,
професор кафедри менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності

кандидат економічних наук
КУЖДА ТЕТЯНА ІВАНІВНА,
Тернопільський національний технічний університет
імені Івана Пулюя,
доцент кафедри менеджменту у виробничій сфері

Захист відбудеться 29 квітня 2013 р. о ___ годині на засіданні спеціалізованої
вченої ради Д 35.052.03 у Національному університеті «Львівська політехніка»
(79013, м. Львів, вул. С. Бандери, 12, IV н.к., ауд. 209-А).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету
«Львівська політехніка» (79013, м. Львів, вул. Професорська, 1).

Автореферат розісланий «___» _____ 2013 р.

Учений секретар спеціалізованої
вченої ради, к.е.н., доцент

Завербний А.С.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Становлення соціально орієнтованої вітчизняної ринкової економіки потребує дослідження та формування нової ефективної системи управління розвитком підприємств. Перед суб'єктами господарювання постає важливе соціальне завдання – їхній розвиток повинен сприяти не тільки прискореному економічному зростанню держави, а й мав би зменшити рівень безробіття та інших негативних явищ ринкової економіки для забезпечення ефективного шляху самореалізації людини.

Для вітчизняного промислового комплексу характерними є недосконалість технологічних процесів, які базуються на використанні застарілої техніки, що негативно позначається на витратах ресурсів та економічних показниках операційної діяльності, а також недостатня ефективність систем менеджменту підприємств, інструментальною базою яких у процесі прийняття управлінських рішень переважно слугують спрощені алгоритми прямих розрахунків. Більшість систем управління підприємствами, що утворились у роки адміністративно-командної економіки, перестали відповідати вимогам сьогодення щодо оперативності та повноти обґрунтування прийнятих рішень, що особливо актуально в мінливих і непередбачуваних умовах ринкової економіки. Відтак, пріоритетним і важливим завданням, що постає перед державою, є створення ефективного інноваційно-активного промислового комплексу, який слугуватиме мультиплікатором розвитку економіки України, що сприятиме її інтегруванню в глобальну економічну систему. У цьому контексті актуалізується необхідність впровадження адекватного аналітичного інструментарію в управління економічним розвитком промислових підприємств.

Вагомий внесок у дослідження проблем менеджменту підприємств, а також у розв'язання згаданих вище проблем зробили такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як І. Алексєєв, М. Альберт, Б. Андрушків, І. Ансофф, І. Бланк, С. Вовканич, В. Герасимчук, В. Денісов, П. Друкер, В. Єфремов, Г. Захарчин, Р. Каплан, Є. Крикавський, О. Кузьмін, А. Мазаракі, О. Мельник, М. Мескон, О. Мороз, В. Оберемчук, Й. Петрович, Ж. Поплавська, М. Портер, І. Скворцов, Ю. Стадницький, Ф. Хедоурі, Н. Чухрай, І. Чумаченко, Й. Шумпетер, В. Яцура та ін. В їхніх працях розглянуто сутність поняття «розвиток», виокремлено його види та напрямки, охарактеризовано особливості здійснення, досліджено проблеми управління економічним розвитком підприємств у контексті реформування економіки з урахуванням специфіки різних економічних систем тощо.

У той же час теоретико-прикладні положення щодо застосування аналітичного інструментарію в управлінні економічним розвитком підприємств залишаються недостатньо опрацьованими, попри значну увагу до цієї проблеми ряду дослідників: В. Афанасєва, Р. Гріфіна, С. Ілляшенка, М. Кизима, Т. Кужди, Е. Ляпина, Л. Мельника, І. Отенка, В. Павлової, А. Пилипенка, Ю. Погорелова, В. Пономаренка, О. Раєвнєвої, В. Рогожина, М. Тодара, О. Тридіда, О. Федоніна та інших. Зокрема, потребують подальшого теоретичного та прикладного вирішення, уточнення і поглиблення поняття «управління розвитком», виявлення сукупності та

систематизації чинників, що визначають розвиток підприємств, обґрунтування системи показників оцінювання рівня розвитку суб'єктів господарювання та формування аналітичних інструментів управління їхнім економічним розвитком. Усе це зумовило вибір теми дисертаційної роботи, її мети та завдань.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційної роботи за тематичним спрямуванням відповідає науковому напряму кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва Національного університету «Львівська політехніка»: «Проблеми корпоративного управління на підприємствах машинобудування та приладобудування» (номер державної реєстрації №U0107U009521), а також «Проблеми інвестиційної та інноваційної діяльності» (на прикладі машинобудування і приладобудування) (номер державної реєстрації 0107U009522).

Матеріали дисертаційної роботи використані при розробленні держбюджетної теми Національного університету «Львівська політехніка» ДБ/ПСМ «Методологія та інструментарій процесійно-структурованого менеджменту» (номер державної реєстрації № 0111U001215), затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України №1177 від 30.11.2010 р., на кафедрі менеджменту і міжнародного підприємництва у 2011 р. Автором, зокрема, виокремлено, класифіковано та охарактеризовано чинники впливу на розвиток систем процесійно-структурованого менеджменту підприємств (розділ 1 «Формування методологічних засад процесійно-структурованого менеджменту», підр. 1.2. «Систематизація передумов та чинників формування процесійно-структурованого менеджменту», п. 1.2.3. «Чинники впливу на розвиток систем процесійно-структурованого менеджменту») (акт впровадження від 14. 12. 2011р.).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розроблення теоретичних положень та методико-практичних рекомендацій щодо формування та застосування аналітичних інструментів в управлінні економічним розвитком промислових підприємств. Для досягнення поставленої мети у роботі були встановлені та вирішені наступні завдання:

- уточнення сутності та подальший розвиток тлумачення основних понять управління розвитком підприємств;
- розвиток класифікації інструментів управління економічним розвитком промислових підприємств;
- обґрунтування вибору і систематизація найвагоміших показників, що відображають рівень розвитку промислових підприємств;
- удосконалення методу оцінювання рівня розвитку промислових підприємств з урахуванням вимог щодо мінімальної конфігурації системи показників, доступності вхідних даних та відповідності засобів розрахунку;
- удосконалення методу формування і наочного представлення сфер розвитку промислових підприємств;
- розроблення методу аналізування тенденцій економічного розвитку промислових підприємств.

Об'єктом дослідження є процес управління економічним розвитком підприємств.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні положення із формування та застосування аналітичних інструментів в управлінні економічним розвитком підприємств.

Методи дослідження. Теоретичну основу роботи становлять фундаментальні положення теорії управління і розвитку, економіко-математичного моделювання, теорії ринкової економіки та економічного зростання, наукові праці вітчизняних і зарубіжних дослідників з питань управління економічним розвитком промислових підприємств. Напрямок правового дослідження вказаної тематики утворює чинне законодавство України, яке регулює діяльність вітчизняних підприємств. Інформаційною базою дослідження були офіційні статистичні дані, які характеризують результати діяльності суб'єктів господарювання, аналітичні розрахунки автора, виконані в процесі дослідження, дані мережі Інтернет та результати анкетування.

Для вирішення поставлених завдань у роботі використовувались такі методи дослідження: теоретичного узагальнення, аналізу та синтезу – для визначення сутності розвитку підприємств та управління розвитком (підр. 1.1), а також для уточнення класифікації інструментів управління (підр. 1.2); зведення, групування, економіко-статистичного аналізу – при формуванні системи показників оцінювання розвитку підприємств промисловості, визначення їх граничних значень (підр. 1.3) та для виявлення і аналізування факторів, що впливають на рівень розвитку (підр. 2.2); графічний і табличний – для наочного відображення результатів (розділ 1; 2; 3); експертних оцінок та поєднувального аналізу – для визначення числових значень вагових коефіцієнтів факторів впливу (підр. 2.3; 3.3); методи опрацювання анкетних даних – для оцінювання достовірності отриманих результатів анкетного опитування та встановлення закономірностей (підр. 3.3); методи економіко-математичного моделювання – для оцінювання стану і тенденцій розвитку промислових підприємств (підр. 2.1); методи організаційного проектування – для удосконалення системи управління розвитком промислових підприємств на засадах функціонального та процесно-структурованого підходу (підр. 1.3; 3.1); морфологічного аналізу – для уточнення та конкретизації понятійно-категорійного апарату під час виконання роботи (усі розділи дисертації). Опрацювання даних, побудова оптимізаційних та регресійних моделей здійснювались із використанням комп'ютерних технологій та спеціального програмного забезпечення (підр. 2.1; 2.2; 3.2; 3.3).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у такому:

уперше:

- розроблено метод аналізування тенденцій розвитку промислових підприємств, який базується на двовимірній моделі вибору напрямів розвитку з урахуванням таких параметрів: середнього темпу зміни валового доходу та рівня потенціалу, що дає змогу визначити траєкторію ретроспективного і спрогнозувати напрям перспективного розвитку;

удосконалено:

- метод побудови та графічного представлення сфер розвитку промислових підприємств, що, на відміну від наявних, дозволяє логічно обґрунтувати необхідну їх кількість з докладною характеристикою, а також здійснити обрання раціональних

стратегій для підприємств, які перебувають у певних сферах розвитку;

- метод оцінювання рівня розвитку промислових підприємств, що базується на інтегрованому підході та має системно-цільовий характер, який, на противагу існуючим, передбачає охоплення найвагоміших чинників впливу на розвиток підприємств при використанні мінімальної кількості показників, а його простота і доступність істотно спрощує процес розрахунків при зниженні витрат на збирання, підготовку та опрацювання інформації;

дістали подальший розвиток:

- трактування сутності поняття «управління розвитком підприємств», що, на відміну від наявних, розглядається як цілеспрямований вплив керуючої системи на керовану з метою забезпечення процесу переходу від поточного стану підприємства до заданого (досконалішого у порівнянні з попереднім) відповідно до поставлених цілей;

- класифікація інструментів управління економічним розвитком промислових підприємств, яка відрізняється від існуючих виокремленням класифікаційних ознак «за функціональною спрямованістю», «за областю застосування», «за формою вираження» та їх підвидами, що дає змогу сформувати цілісний масив елементів для обґрунтованого вибору відповідного інструментарію;

- система показників оцінювання розвитку підприємств з обґрунтуванням та установленням рівня кожного із них, що, на відміну від існуючих, передбачає їх групування за трьома ознаками «ресурси», «продукція» та «економічні результати» і створює передумови для адекватного оцінювання рівня економічного розвитку, а також дає змогу здійснювати моніторинг впливу цих чинників на нього.

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні та розвитку методико-прикладного інструментарію управління розвитком промислових підприємств для забезпечення їхнього стійкого розвитку.

Отримані результати дисертаційної роботи впроваджені у діяльності низки вітчизняних промислових підприємств та державних установ, зокрема: в управлінні економіки департаменту економічної політики Львівської міської ради (довідка №23-вих-385 від 19.04.2012 р.), у ВАТ «Львівський інструментальний завод» (довідка №36/80 від 24.01.2012 р.), а також ПАТ «Стрийський завод ковальсько-пресового обладнання» (довідка №81 від 23.04.2012р.), що засвідчує їхній прикладний характер.

Практичні результати та основні положення дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі Національного університету «Львівська політехніка» при викладанні дисциплін «Стратегічний менеджмент» і «Стратегії інноваційного розвитку підприємств» (для студентів спеціальності 8.18010013 «Управління проектами» напряму підготовки «Специфічні категорії»), а також при написанні кваліфікаційних робіт бакалаврів, спеціалістів та магістрів (довідка №67-01-907 від 13.04.2012 р.)

Особистий внесок здобувача. Дисертація є результатом самостійних наукових досліджень автора. З наукових публікацій, що видані у співавторстві, в роботі використано лише ті положення, які складають індивідуальний внесок автора.

Апробація результатів дослідження. Результати досліджень та основні

положення дисертаційної роботи були опубліковані безпосередньо в ході їхнього виконання та отримали підтримку на таких всеукраїнських та міжнародних науково-практичних і науково-методичних конференціях: VII Міжнародній науково-практичній конференції «Україна – ЄС – Європа: нові виклики та модернізація відносин» (м. Київ, 18 квітня 2007р.); I, II Всеукраїнських науково-практичних конференціях «Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства» (м. Львів, 20-22 квітня 2007 р.; 23-24 жовтня 2009 р.); I Міжнародній науково-практичній конференції «Умови економічного розвитку країн з ринковою економікою» (м. Переяслав-Хмельницький, 22-24 квітня 2008 р.); III, IV Міжвузівських науково-технічних конференціях науково-педагогічних працівників «Проблеми та перспективи розвитку економіки і підприємства та комп'ютерних технологій в Україні» (м. Львів, 18-19 березня 2008 р.; 30 березня-1 квітня 2009 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Управління інноваційним процесом в Україні: проблеми, перспективи, ризики» (м. Львів, 29-31 травня 2008 р.); I Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми формування нової економіки XXI століття» (м. Дніпропетровськ, 17-19 грудня 2008 р.); VII, IX Міжнародних науково-практичних конференціях «Маркетинг та логістика в системі менеджменту» (м. Львів, 6-8 листопада 2008 р.; 8-10 листопада 2012 р.); I Міжнародній науково-практичній конференції «Соціально-економічні проблеми і держава» (м. Тернопіль, 6-7 листопада 2008 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегія розвитку України в глобальній середі» (м. Сімферополь, 7-9 листопада 2008 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Статистична оцінка соціально-економічного розвитку» (м. Хмельницький, 21 травня 2009 р.); I, II Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми формування та реалізації конкурентної політики: аспекти молодіжного підприємництва» (м. Львів, 17-18 вересня 2009 р.; м. Львів, 15-16 вересня 2011 р.); IX Міжнародній науково-практичній конференції «Современные информационные технологии в экономике: управление предприятиями, программами и проектами», (м. Харків, 12-18 вересня 2011 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми економіки і менеджменту», (м. Львів, 10-12 листопада 2011 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Формування сучасної теорії та практики маркетингу в умовах глобалізації», (м. Київ, 15-16 березня 2012 р.), а також на наукових семінарах кафедр менеджменту і міжнародного підприємництва Навчально-наукового інституту економіки і менеджменту та технологій управління Навчально-наукового інституту післядипломної освіти Національного університету «Львівська політехніка» (23.04.2008 р., 24.06.2009 р., 21.05.2010 р., 21.02.2011 р., 23.02.2012 р.).

Публікації. За темою дисертаційного дослідження опубліковано 38 наукових праць загальним обсягом 8,01 друк. арк. (1 монографія, 16 наукових статей, 21 теза доповідей на конференціях). У фахових виданнях опубліковано 13 праць, з них 3 – одноосібно.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг основного тексту становить 176 сторінок. Дисертаційна робота містить 31 таблицю, 37 рисунків, список використаних джерел із 237 найменувань, а також 3 додатки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, основні завдання, предмет, об'єкт і методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів; визначено особистий внесок здобувача, а також вказано результати апробації досліджень і структуру дисертації.

У першому розділі «Теорія і практика застосування аналітичних інструментів в управлінні економічним розвитком промислових підприємств» розглянуто підходи різних авторів до трактування понять «управління» та «розвиток», уточнено категорійний апарат у сфері управління розвитком промислових підприємств, розвинуто класифікацію інструментів управління економічним розвитком промислових підприємств, досліджено практичні аспекти застосування аналітичних та організаційних інструментів.

Вивчення та узагальнення результатів наукових досліджень з обраної проблематики дали змогу виокремити та згрупувати такі основні підходи до трактування поняття «управління». Згідно першого підходу, акцент робиться на реалізації поставлених цілей для досягнення визначеної місії. Представники другого підходу розглядають управління з функціональної точки зору, тобто вони зосереджують увагу на тому, яким чином слід здійснювати управління: координувати, забезпечувати злагоджену роботу, діяти, впливати, стимулювати, регулювати тощо. Трактування поняття «управління» представниками третього підходу базується на твердженні, що управління – це вид діяльності.

Розгляд та систематизація підходів науковців до визначення сутності поняття «розвиток» виявив існування декількох течій. Одна група авторів розглядає розвиток як поняття, яке характеризується трьома основними властивостями: незворотністю, спрямованістю та закономірністю, що вирізняють його серед інших можливих змін. Представники другого підходу трактують розвиток на підставі пріоритетності того чи іншого напрямку розвитку системи, тобто пов'язують його із кількісними та якісними змінами структури і функцій системи або розуміють як процес адаптації до зовнішнього середовища, яке динамічно змінюється. Ще одна група науковців ототожнює розвиток з такими поняттями, як еволюція, прогрес, зростання тощо.

Визначення переваг та недоліків кожного з підходів, а також вивчення різних трактувань у межах кожного із них дали змогу обґрунтувати сутність поняття «управління розвитком» як цілеспрямованого впливу керуючої системи на керовану з метою забезпечення процесу переходу від поточного стану підприємства до заданого відповідно до поставлених цілей.

Вміле застосування інструментів управління дозволяє підприємству не лише адаптуватися до умов зовнішнього мінливого середовища, а й суттєво сприяє запобіганню невизначеності та забезпеченню сталого розвитку шляхом впровадження методів управління якістю, знаннями, інноваціями, проектного менеджменту, контролінгу, реінжинірингу тощо.

З метою ідентифікування основних інструментів управління економічним розвитком промислових підприємств як набору важелів управління, а також формування уявлення про їхню різноманітність у ході дослідження систематизовано

та розвинуто класифікацію таких інструментів за низкою ознак. За основу класифікації інструментів управління прийнятий набір методів менеджменту, який сформував Кузьмін О.Є., та доповнений нами рядом ознак (за функціональною спрямованістю, за областю застосування, за формою вираження, за ступенем новизни, за широтою застосування, за врахуванням фактору часу, за тривалістю дії) та їх підвидами.

Розвиток як процес характеризується зміною його якісно-кількісних показників (індикаторів), на які можна цілеспрямовано впливати, застосовуючи відповідні технології та інструменти управління. До числа таких аналітичних інструментів можна віднести SWOT-аналіз, матрицю BCG, матрицю «McKinsey-GE», збалансовану систему показників (BSC), полікритеріальний метод діагностики розвитку підприємств тощо. Проте використання даних інструментів наштовхується на ряд перешкод, першочерговою з яких є обмеженість інформаційного забезпечення процесу розрахунку інтегральних показників, які утворюються з широкого кола кількісних та якісних показників. У процесі «згортання» показників та формування узагальненої інтегральної адитивної оцінки може відбуватися її зростання за рахунок високих значень обмеженої кількості показників з низькими оцінками, що вимагає здійснення додаткових досліджень щодо економічного тлумачення інтегральної оцінки. Недоліком інших інструментів є описовий характер результатів, які переважно містять лише рекомендаційні положення не підкріплені ґрунтовним економічним аналізом. Перевірка дієвості вищезгаданих аналітичних інструментів на практиці дозволила виявити ще один суттєвий недолік – отримані результати зазвичай містять моментну оцінку стану підприємства, не відображаючи усталених тенденцій, що не дає змогу здійснити прогностичні розрахунки на наступний період часу.

За результатами дослідження можна стверджувати, що до основних напрямів удосконалення аналітичних інструментів управління економічним розвитком доцільно віднести обґрунтований вибір сукупності одиничних показників (індикаторів) оптимальної конфігурації, яка буде поєднувати як абсолютні показники економічного стану, так і відносні показники динаміки, забезпечення гнучкості та доступності сприйняття розрахункових алгоритмів, наочності й прозорості тлумачення одержаних оцінок.

В процесі досліджень виявлено, що управління економічним розвитком підприємств із застосуванням таких організаційно-аналітичних інструментів, як функціонального та процесно-структурованого, є виправданим і ефективним у сучасних економічних реаліях.

При функціональному підході за основу приймається твердження про те, що будь-яка організаційна структура створюється для виконання завдань. Впровадження даного інструменту охоплює чотири послідовні етапи: реалізація конкретних функцій менеджменту (управління фінансами, кадрами, постачанням, збутом, підрозділами тощо) через загальні функції менеджменту (планування, організування, мотивування, контролювання та регулювання); формування методів менеджменту як способів впливу керуючої підсистеми підприємства на керовану; формалізація методів менеджменту в альтернативні управлінські рішення; забезпечення впливу керуючої системи підприємства на керовану на засадах

механізмів керівництва (влади, лідерства тощо).

При процесно-структурованому управлінні діяльність підприємства розглядають як сукупність взаємодіючих процесів, що протікають всередині організаційної структури і реалізують поставлені цілі. Процесом є логічний, послідовний, взаємозалежний набір заходів, що використовує ресурси, створює цінність і видає результат. Для процесу характерні такі властивості: протяжність у часі; існування перехідних станів внаслідок певних дій; наявність чітко визначених подій, термінів їх початку і завершення; обмеженість обсягів ресурсного забезпечення щодо підтримки виконання процесу та його завершення. Управління розвитком підприємств на засадах даного інструменту можна реалізовувати через узгоджені формалізовані процеси діяльності, від результатів яких безпосередньо залежить загальний стан усієї системи.

Уточнення категорійного апарату у сфері управління економічним розвитком підприємств, укладання класифікації інструментів, які застосовують в управлінні, дослідження властивостей та областей вживання аналітичних і організаційних інструментів утворили теоретичне підґрунтя формування концепції щодо розроблення і впровадження дієвих аналітичних інструментів в управління розвитком підприємств.

У другому розділі «Аналізування та оцінювання чинників впливу на економічний розвиток підприємств» досліджено стан, тенденції та перспективи розвитку промислових підприємств України, виявлено фактори впливу на економічний розвиток, а також удосконалено метод оцінювання рівня розвитку підприємств.

Проведені дослідження на підставі даних статистичної звітності підприємств за 2001-2011 рр. дали змогу виявити, що з 2001 р. по 2008 р. відбувалося збільшення обсягів виробництва підприємств промисловості при коливанні ланцюгових темпів зміни з більш високими темпами нарощення обсягів виробництва машинобудівної продукції. У кризовий період ця тенденція змінилася, зокрема, спостерігалось загальне зниження індексів обсягу виробництва та фізичного обсягу, а саме у 2008-2009 рр. в середньому на 27% скоротилися фізичні обсяги продукції промислових підприємств, а фізичний обсяг продукції машинобудування у 2009 р. порівняно з 2008 р. скоротився на 30%. Проте значний приріст у 2010 р. обсягів виробництва промисловості на 33,1% та машинобудування на 81%, порівняно з попереднім кризовим роком, вказує на появу позитивних тенденцій у діяльності підприємств.

Аналізування статистичної інформації за 2005-2011 рр. щодо стану промислових підприємств України дає підстави зробити висновок про позитивні зрушення (за винятком 2009 кризового року). Зокрема, станом на 2011 р. відбулося загальне зростання обсягів реалізованої промислової продукції (середній темп приросту – 20,2%), збільшились прямі іноземні інвестиції у промисловість (середньорічне зростання в основний капітал промисловості становило 7,1 млрд. грн.), підвищився рівень ефективності промислового виробництва (середній темп зміни рентабельності операційної діяльності становив 102,0%) тощо. Однак, прослідковуються деякі негативні тенденції, зокрема: зменшилась чисельність зайнятих у промисловості (середній темп приросту становив -3,7%); виникла значна різниця між номінальною та реальною заробітною платою (сягала 402 грн.).

Недостатнім є рівень інноваційної активності підприємств, що безпосередньо позначилося на результируючих показниках їх виробничо-господарської діяльності та тенденції розвитку.

Особливості розвитку ряду виокремлених промислових підприємств західних областей України (Львівської, Івано-Франківської, Рівненської, Тернопільської, Чернівецької, Закарпатської та Хмельницької областей) характеризуються такими даними: середній абсолютний приріст обсягу валового доходу ПАТ «Дрогобицький долотний завод» за 2005-2011 рр. склав -0,41 млн. грн.; середній темп зміни обсягу власного капіталу ПАТ «Івано-Франківський локомотиворемонтний завод» склав 100,6%; середній темп приросту залишкової вартості основних засобів для ПАТ «Мукачівприлад» становив -1,2%, а для ПАТ «Тернопільський радіозавод «Оріон» - 1,3%. При цьому середні показники фондівіддачі даних підприємств коливалися від 0,85 у ПАТ «Тернопільський радіозавод «Оріон» до 3,05 в ПАТ «Івано-Франківський локомотиворемонтний завод».

З метою дослідження впливу незалежних чинників на економічний розвиток промислових підприємств було розроблено комплекс моделей, кожна з яких описує відповідну залежність на макrorівні (1), на регіональному рівні (2) та на рівні конкретного підприємства (3), відповідно:

$$y = e^{a_0 + a_1 t} \cdot x_1^{\beta_1} \cdot x_2^{\beta_2} \cdot x_3^{\beta_3}, \quad (1)$$

де y – обсяг реалізованої промислової продукції, млн. грн.; x_1 – індекси цін промислової продукції, %; x_2 – середня заробітна плата найманих працівників у промисловості, грн.; x_3 – розмір інвестицій у промисловість, млн. грн.; t – фактор часу; $a_0, a_1, \beta_1, \beta_2, \beta_3$ – шукані параметри моделі;

$$y = e^{a_0 + a_1 d} \cdot x_1^{\beta_1} \cdot x_2^{\beta_2}, \quad d \in \{0; 1\}, \quad (2)$$

де y – фондівіддача; d – оцінка економічних умов в Україні (0 – при несприятливих умовах, 1 – при сприятливих умовах); x_1 – залишкова вартість основних засобів, млн. грн.; x_2 – обсяг валового доходу, млн. грн.; $a_0, a_1, \beta_1, \beta_2$ – шукані параметри моделі;

$$y = e^{a_0 + a_1 d} \cdot x_1^{\beta_1}, \quad (3)$$

де y – обсяг валового доходу, млн. грн., а інші позначення відповідають прийнятим для моделі (2).

Вибір форми регресійних моделей (1), (2), (3) обумовлювався тим, що виробничі функції степеневого виду є найбільш адекватним інструментом для опису подібних залежностей, а вибір факторних ознак – їх впливовістю на значення висліду (y). Підбір факторних ознак для кожної моделі здійснювався за методом усіх можливих регресій на підставі емпірично сформованої сукупності показників. У моделі (1) до числа таких впливових ознак віднесено: фактор часу, індекс цін промислової продукції, середній розмір заробітної плати найманих працівників та розмір інвестицій.

Як показав аналіз даних статистичної звітності промислових підприємств України фактор часу явно не впливає на обсяги валового доходу та фондівіддачу. Натомість, якісна змінна «економічні умови», яка у моделях (2), (3) представлена *dummy*-змінною (d), істотно впливає на вислід, що підтверджується значущістю

параметра (a_1) у цих моделях (табл.1).

Таблиця 1

Економетричні моделі розвитку машинобудівних та промислових підприємств України за 2005-2011 рр.

Об'єкти дослідження	Економетричні моделі	Коефіцієнти детермінації, R^2
Промислові підприємства України	Модель (1): $\ln y = -0,0668 + 0,0098t + 0,3832 \ln x_1 + 0,4252 \ln x_2 + 0,4075 \ln x_3$	0,99
Група машинобудівних підприємств західного регіону України, у т.ч.:	Модель (2): $\ln y = 1,46679 + 0,3027d - 1,9137 \ln x_1 + 1,7423 \ln x_2$	0,65
ПАТ «Дрогобицький долотний завод»	Моделі (3): $\ln y = 5,4035 + 0,6621d - 0,2881 \ln x_1$	0,85
ПАТ «Стрий авто»	$\ln y = 3,3845 + 2,1529d - 3,4149 \ln x_1$	0,75
ПАТ «Львівський локомотиворемонтний завод»	$\ln y = 0,3929 + 0,2938d + 1,0207 \ln x_1$	0,63
ПАТ «Дрогобицький завод автомобільних кранів»	$\ln y = 4,4221 + 0,4723d - 0,0204 \ln x_1$	0,10
ПАТ «Івано-Франківський локомотиворемонтний завод»	$\ln y = 13,5672 - 0,5062d - 3,6205 \ln x_1$	0,86
ПАТ «Мукачівприлад»	$\ln y = 3,5612 + 0,2394d - 1,0345 \ln x_1$	0,87
ПАТ «Львівський завод фрезерних верстатів»	$\ln y = 2,5637 - 0,7705d - 0,8318 \ln x_1$	0,87
ВАТ «Львівський інструментальний завод»	$\ln y = 2,1698 + 0,4558d - 0,0464 \ln x_1$	0,44
ПАТ «Тернопільський радіозавод «Оріон»	$\ln y = 5,7351 - 0,2751d - 0,5950 \ln x_1$	0,63

Примітка: розроблено автором

Числові значення параметрів економетричної моделі (2), а також коефіцієнта множинної кореляції дають підстави стверджувати, що економічні умови (d) та обсяг валового доходу (x_2) прямо впливають на фондовіддачу ($a_1 = 0,3027 > 0$; $\beta_2 = 1,7423 > 0$), на відміну від залишкової вартості основних засобів ($\beta_1 = -1,9137 < 0$) та про адекватність моделі ($F_{\text{розр.}} = 31,6 > F_{\text{крит.}} = 2,8$).

Економетрична модель (3) відображає залежність між обсягом валового доходу (y) та факторними ознаками «економічні умови» (d) і залишкова вартість основних засобів (x_1). Неоднозначність числових значень параметра (a_1) у цій моделі пояснюється тим, що група підприємств західного регіону України була утворена з різнорідних суб'єктів господарювання, економічні умови функціонування яких істотно різняться. Так, від'ємне значення параметра a_1 при *dummy*-змінній у моделі (3) для ПАТ «Івано-Франківський локомотиворемонтний завод» можна пояснити характером продукції підприємства – ремонтні послуги, попит на які зростає під час рецесії та зменшується при економічному зростанні.

Від'ємні значення параметра β_1 у більшості моделей (3) можна пояснити тим, що з плином часу вартість основних засобів зменшується, що в умовах існування надлишкових виробничих потужностей вирішально не позначається на обсягах валового доходу.

Нестабільний розвиток промислових підприємств протягом останніх років свідчить про необхідність їхньої системної трансформації з урахуванням дії внутрішніх і зовнішніх чинників впливу на економічний розвиток. У цих умовах першочерговим завданням, яке потребує вирішення вітчизняними промисловими підприємствами, є оновлення виробничих потужностей з акцентом на інноваційний розвиток, зокрема, для ПАТ «Тернопільський радіозавод «Оріон» та ПАТ «Мукачівприлад». Також слід переглянути політику ПАТ «Дрогобицький долотний завод» щодо мотивації праці персоналу, що позитивно позначиться на освоєнні виробництва нових видів продукції та технологій. Такі заходи потребують розширення інструментарію оцінювання процесів розвитку підприємств, передусім за критеріями, що характеризують їхні інноваційні властивості та потенціал.

Застосування інновацій має мультиплікативний ефект – реалізація інновацій на підприємствах викликає необхідність впровадження інноваційних проектів на підприємствах інших галузей. Зокрема, в західному регіоні було утворено Галицький інноваційний кластер, який об'єднує ряд підприємств (ВО «Карпати», ВАТ «Індуктор», ТОВ НВП «Соліс», «Брокбізнесбанк» та ін.), навчальних закладів (ІФНТУНГ та ін.), представників обласної влади тощо. Інноваційний напрям розвитку підприємств є широкомасштабним, оскільки зачіпає не лише організаційний, технічний і технологічний уклади підприємств, але й сприяє їх соціальному розвитку та екологічній безпеці.

Результати аналізування існуючих в літературі підходів до оцінювання рівня розвитку промислових підприємств дозволили дійти до висновку, що воно спирається на певні концепції (конкурентоспроможності, фаз життєвого циклу, потенціалу підприємств), кожна із яких має свої переваги та недоліки. Проведені дослідження показали, що при усій різноманітності концептуальних підходів до оцінювання розвитку підприємств їх спільними рисами є формування сукупності показників (груп показників) оцінювання, зведення показників до спільної одиниці виміру, урахування відносної вагомості показників (груп показників) та наявність шкали оцінювання, з допомогою якої кількісні оцінки переводяться у якісні.

Як наслідок, у роботі удосконалено метод оцінювання рівня розвитку промислових підприємств, що базується на інтегральному підході, має системно-цільовий характер і передбачає розрахунок трьох узагальнених показників (ресурсів – фінансові, основні засоби, персонал, матеріальні, енергетичні, інформаційні; продукції; економічних результатів) (табл. 2), які зводяться до загальної оцінки рівня розвитку (P) з урахуванням значень встановлених коефіцієнтів вагомості (β_j).

Для використання отриманих значень інтегральної оцінки рівня розвитку пропонується шкала, яка була розроблена на основі проведених досліджень:

$$P = \begin{cases} [0,9; 1] - \text{рівень високий;} \\ [0,7; 0,9) - \text{рівень середній;} \\ (0; 0,7) - \text{рівень низький.} \end{cases} \quad (4)$$

У дисертаційній роботі обґрунтовано необхідність уведення додаткового критерію збалансованого розвитку підприємств – коефіцієнта варіації узагальнених оцінок груп показників і встановлено його критичне значення (40%). Також цей критерій може слугувати показником однорідності при виокремленні сукупностей

підприємств, які підлягають дослідженню і порівнянню.

Таблиця 2

Рекомендована сукупність показників оцінювання рівня розвитку підприємств

Показники оцінювання	Розрахункові формули	Діапазони зміни
R1. Інтегральний показник фінансового стану підприємства, I	$I = \frac{k_{\bar{o}}}{k_o},$ де $k_{\bar{o}}$ – коефіцієнт зміни валюти (підсумку) балансу; k_o – коефіцієнт зміни обсягу доходу (виручки) від реалізації продукції.	$I = \begin{cases} < 0,9 & \text{– високий рівень;} \\ (0,9; 1] & \text{– середній рівень;} \\ > 1 & \text{– низький рівень.} \end{cases}$
R2. Фондовіддача, f	$f = \frac{Q}{\bar{v}},$ де Q – виручка (обсяг доходу) від реалізованої продукції; \bar{v} – середньорічна вартість основних засобів; \bar{f} – середньогалузеве значення.	$f = \begin{cases} \geq 1,1 \cdot \bar{f} & \text{– високий рівень;} \\ [\bar{f}; 1,1 \cdot \bar{f}] & \text{– середній рівень;} \\ < \bar{f} & \text{– низький рівень.} \end{cases}$
R3. Показник придатності основних засобів, Π_{Π}	$\Pi_{\Pi} = \left(1 - \frac{V_3}{V_{\Pi}}\right) \cdot 100\%,$ де V_3 – сума зношення основних засобів (амортизаційні відрахування); V_{Π} – повна первісна вартість основних засобів.	$\Pi_{\Pi} = \begin{cases} \geq 70 & \text{– високий рівень;} \\ [50; 70] & \text{– середній рівень;} \\ < 50 & \text{– низький рівень.} \end{cases}$
R4. Інтегральний показник якості персоналу (інтелектуальна складова), I_{in}	$I_{in} = \sum_{i=1}^n \delta_i \cdot B_i,$ де δ_i – вага і-го показника; B_i – відносна оцінка і-го показника; \bar{I}_{in} – середньогалузеве значення інтегрального показника якості персоналу.	$I_{in} = \begin{cases} \geq 1,3 \cdot \bar{I}_{in} & \text{– високий рівень;} \\ [0,7 \cdot \bar{I}_{in}; 1,3 \cdot \bar{I}_{in}] & \text{– середній рівень;} \\ < 0,7 \cdot \bar{I}_{in} & \text{– низький рівень.} \end{cases}$
R5. Продуктивність праці (середній темп приросту), \bar{T}_w	$\bar{T}_w = \left(\sqrt{\frac{W_3}{W_1}} - 1\right) \cdot 100\%,$ де W_1, W_3 – виробіток продукції на одного працівника за перший та третій роки відповідно; $\bar{T}_{зп}$ – середній темп зміни заробітної плати.	$\bar{T}_w = \begin{cases} \geq 1,05 \cdot \bar{T}_{зп} & \text{– високий рівень;} \\ [\bar{T}_{зп}; 1,05 \cdot \bar{T}_{зп}] & \text{– середній рівень;} \\ < \bar{T}_{зп} & \text{– низький рівень.} \end{cases}$
R6. Витрати виробництва (середній темп приросту), \bar{T}_d	$\bar{T}_d = (1 - \bar{k}_d) \cdot 100\%,$ де \bar{k}_d – середній коефіцієнт зміни питомої ваги операційних витрат на одиницю продукції.	$\bar{T}_d = \begin{cases} \geq 2 & \text{– високий рівень;} \\ [1; 2] & \text{– середній рівень;} \\ < 1 & \text{– низький рівень.} \end{cases}$
R7. Матеріаловіддача (середній темп приросту), \bar{T}_m	$\bar{T}_m = (\bar{K}_m - 1) \cdot 100\%,$ де \bar{K}_m – середній коефіцієнт матеріаловіддачі.	$\bar{T}_m = \begin{cases} \geq 2 & \text{– високий рівень;} \\ [1; 2] & \text{– середній рівень;} \\ < 1 & \text{– низький рівень.} \end{cases}$
R8. Енергоощадність продукції (середній темп приросту), \bar{T}_e	$\bar{T}_e = (1 - \bar{K}_e) \cdot 100\%,$ де \bar{K}_e – середній коефіцієнт зміни витрат на енергію.	$\bar{T}_e = \begin{cases} \geq 2 & \text{– високий рівень;} \\ [1; 2] & \text{– середній рівень;} \\ < 1 & \text{– низький рівень.} \end{cases}$
R9. Інтегральний показник рівня інформаційного забезпечення, I_{iz}	$I_{iz} = K_{нов} \cdot K_m \cdot K_{суп},$ де $K_{нов}$ – коефіцієнт повноти; K_t – коефіцієнт точності; $K_{суп}$ – коефіцієнт суперечливості інфор.	$I_{iz} = \begin{cases} \geq 0,7 & \text{– високий рівень;} \\ [0,3; 0,7] & \text{– середній рівень;} \\ < 0,3 & \text{– низький рівень.} \end{cases}$
P1. Інтегральний показник якості продукції, $I_{яп}$	$I_{яп} = \sum_{i=1}^n a_i \cdot b_i$ де a_i – вагомість і-го показника якості продукції; b_i – рівень і-го показника якості продукції. ($0 < b_i > 1$).	$I_{яп} = \begin{cases} [0,95; 1] & \text{– високий рівень;} \\ [0,85; 0,95] & \text{– середній рівень;} \\ [0; 0,85] & \text{– низький рівень.} \end{cases}$
P2. Коефіцієнт оновлення продукції, \bar{K}^0	$\bar{K}^0 = \sqrt[3]{K_1^0 \cdot K_2^0 \cdot K_3^0}$ де $K_1^0 \cdot K_2^0 \cdot K_3^0$ – коефіцієнти оновлення продукції за перший, другий та третій роки відп.	$\bar{K}^0 = \begin{cases} [0,5; 1] & \text{– високий рівень;} \\ [0,25; 0,5] & \text{– середній рівень;} \\ [0; 0,25] & \text{– низький рівень.} \end{cases}$
E1. Рентабельність продукції (середній темп приросту), \bar{T}_r	$\bar{T}_r = (\bar{k}_r - 1) \cdot 100\%$ де \bar{k}_r – середньорічний коефіцієнт зміни рентабельності продукції.	$\bar{T}_r = \begin{cases} \geq 10 & \text{– високий рівень;} \\ [5; 10] & \text{– середній рівень;} \\ < 5 & \text{– низький рівень.} \end{cases}$
E2. Валовий дохід (середній темп приросту), \bar{T}_Q	$\bar{T}_Q = \left(\sqrt{\frac{Q_3}{Q_1}} - 1\right) \cdot 100\%$ де Q_1, Q_3 – валовий дохід за 1-ий та 3-ій роки.	$\bar{T}_Q = \begin{cases} \geq 10 & \text{– високий рівень;} \\ [5; 10] & \text{– середній рівень;} \\ < 5 & \text{– низький рівень.} \end{cases}$

Примітка: сформовано автором

Удосконалений метод оцінювання рівня розвитку підприємств промисловості відповідає усім основним вимогам до його розроблення: витрати на збір та опрацювання інформації є незначними; метод є простим, доступним та зрозумілим для персоналу; оцінка рівня розвитку відповідає його реальному значенню (є вірогідною і надійною), що дало змогу здійснити його практичне застосування на машинобудівних підприємствах західного регіону України. Результати розрахунку для чотирьох із них представлено у табл. 3.

Таблиця 3

Інтегральні оцінки розвитку машинобудівних підприємств за 2009-2011 рр.

Підприємства	Узагальнені оцінки груп показників, r_j			Інтегральні оцінки рівня розвитку, $P = \sum_{j=1}^3 \beta_j \cdot r_j, \sum_{j=1}^3 \beta_j = 1$	Коефіцієнти варіації, V
	ресурсів	продукції	економічних результатів		
1. ПАТ «Львівський локомотиворемонтний завод»	0,77	0,73	0,58	0,72	11,7
2. ПАТ «Івано-Франківський локомотиворемонтний завод»	0,89	0,68	0,34	0,72	39,4
3. ПАТ «Тернопільський радіозавод «Оріон»	0,52	0,56	0,00	0,43	71,6
4. ПАТ «Стрийський завод ковальсько-пресового обладнання»	0,34	0,45	1,00	0,51	49,1

Примітка: сформовано автором

Вони демонструють, що середній рівень розвитку характерний для ПАТ «Львівський локомотиворемонтний завод» та ПАТ «Івано-Франківський локомотиворемонтний завод», оскільки інтегральна оцінка їх розвитку $P > 0,7$. Інші підприємства характеризуються незадовільним рівнем розвитку ($P < 0,7$) – (ПАТ «Тернопільський радіозавод «Оріон», ПАТ «Стрийський завод ковальсько-пресового обладнання»).

У третьому розділі «Розроблення аналітичних інструментів управління економічним розвитком промислових підприємств» розглянуто та удосконалено систему цільових показників діяльності підприємств промисловості, удосконалено метод побудови і графічного представлення сфер розвитку промислових підприємств, а також розроблено аналітичний інструментарій – метод виявлення тенденцій і встановлення стратегій економічного розвитку промислових підприємств.

Враховуючи те, що управління розвитком підприємства як процес встановлення параметрів його найбільш прийнятнього стану на певний проміжок часу має цілеспрямований характер, тобто передбачає досягнення поставлених цілей, формування нових цілей є реакцією на дію зворотного зв'язку з урахуванням тенденцій зміни зовнішнього середовища. При цьому цілі повинні відповідати таким вимогам: конкретності та вимірюваності, орієнтованості в часі, досяжності, гнучкості, зрозумілості, сумісності та несуперечливості. Стратегія розвитку підприємств передбачає встановлення напрямку, який відображається у всебічному комплексному плані, шляхом формування довгострокових цілей розвитку підприємств, побудови дерева цілей та вибору найбільш ефективних шляхів її

досягнення.

На підставі проведених досліджень встановлено, що запропоновані різними авторами цільові групи показників оцінювання діяльності підприємств не можна вважати однозначно визнаними і вичерпними, тобто вони потребують додаткового обґрунтування. Також виявлено, що вимога встановлення обґрунтованої кількості найбільш істотних (впливових) індикаторів є важливою, однак у кожному конкретному випадку їхній перелік може бути настільки різним, наскільки різними є основні цілі окремих підприємств, що функціонують у ринкових умовах. Доцільно зауважити, що вимога повноти системи показників не суперечить необхідності оперування сукупністю індикаторів мінімальної конфігурації (принцип В.Парето), що забезпечує наочність тлумачення їхніх числових значень і зручність використання без шкоди для повноти відображення основних властивостей об'єкта дослідження.

У роботі наголошується, що при оцінюванні рівня розвитку підприємств слід зважати на необхідність поєднання як показників стану (моментні оцінки), так і динаміки (інтервальні оцінки) розвитку. Зроблено висновок, що про ефективний розвиток підприємства можна стверджувати тоді, коли значення усіх цільових показників не погіршуються, а значення хоча би одного із них поліпшується за певний проміжок часу – ефективність за Парето, або ж передбачається компенсація погіршення значень одних цільових показників за рахунок поліпшення інших – ефективність за критерієм Калдора-Гікса.

Здійснене за методом анкетування дослідження чинників впливу на розвиток підприємств та подальше їх оцінювання з використанням експертного методу дало змогу встановити найбільш вагомі з них та обґрунтувати вибір сукупності показників оцінювання рівня розвитку промислових підприємств. Зокрема, виявлено що:

- основною причиною, що змушує промислові підприємства удосконалюватися, є потреби ринку та вимоги споживачів, а стримуючим фактором – обмеженість фінансових ресурсів;

- основними чинниками впливу на розвиток підприємств є інвестиції та кваліфікація працівників;

- високий рівень розвитку є запорукою збільшення рентабельності, підвищення інвестиційної привабливості, покращення іміджу та задоволення потреб працівників.

За результатами анкетування підтверджено, що найвагомішими показниками рівня економічного розвитку підприємств є зростання валового доходу як аналогу частки ринку (інтервальна оцінка) та капіталовіддачі (фондовіддачі) як показника рівня реалізації потенціалу підприємства, що відображає оцінку можливості досягнення встановленої мети.

Проведене дослідження дало змогу розробити новий метод управління економічним розвитком промислових підприємств, – аналітичний інструментарій, а саме – непрямий графо-аналітичний метод на засадах аналізування тенденцій та обґрунтування стратегій розвитку з використанням значень двох індикаторів розвитку: середньорічного темпу зміни валового доходу (\bar{T}) і рівня потенціалу розвитку (r)

$$\bar{T} = \sqrt[k]{T_{i-k} \cdots T_i} = \sqrt[k]{\frac{Q_i}{Q_{i-k}}} \cdot 100\%; \quad (5)$$

$$r = \frac{f^*}{\bar{f}}, f^* = \max\{f_{i-k}; \dots; f_i\}, \bar{f} = \frac{\sum_{\tau=1}^k Q_{i-\tau}}{\sum_{\tau=1}^k \bar{\Phi}_{i-\tau}}, r > 0, \quad (6)$$

де $T_{i-k} \cdots T_i$ – ланцюгові темпи зміни валового доходу; $Q_{i-\tau}, Q_i$ – валовий дохід підприємства у $(i - k)$ та (i) роках; f^* – максимальна фондovіддача у проміжку часу довжиною (k) років; \bar{f} – середнє значення фондovіддачі за (k) років; $\bar{\Phi}_{i-\tau}$ – середньорічна вартість основних засобів у $(i - \tau)$ році; τ – поточний індекс року, $\tau = \overline{1, k}$.

Використання цих показників забезпечує повноту, об'єктивність, обґрунтованість та наочність оцінки економічного розвитку суб'єкта господарювання, а також виявлення тенденцій розвитку в часі.

На засадах вищевикладеного встановлено граничні межі та виокремлено 12 сфер економічного розвитку і охарактеризовано варіанти позиціонування підприємств у кожній із них (табл. 4).

Таблиця 4

Характеристики сфер розвитку підприємств

Рівні потенціалу підприємства	Середні темпи зміни валового доходу, %	Сфери розвитку	Характеристики підприємств, які перебувають у певних сферах розвитку
Високий (S – «зірки»)	Високий (H) ≥ 125	SH – «зірки, що осліплюють»	Підприємства-лідери, розвиток яких відбувається динамічно
	Середній (M) [120; 125)	SM – «зірки, що розгораються»	Підприємства, які рівномірно розвиваються
	Низький (S) [110; 120)	SS – «зірки, що тьмяніють»	Підприємства, які повільно реалізують свій потенціал розвитку
	Дуже низький (B) < 110	SB – «зірки, що згорають»	Підприємства, потенціал розвитку яких вичерпується
Середній (H – «конячки»)	Високий (H) ≥ 125	HH – «скакуни»	Підприємства, які перебувають на хвилі тимчасового успіху
	Середній (M) [120; 125)	HM – «тяглові конячки»	Підприємства, розвиток яких відбувається адекватно
	Низький (S) [110; 120)	HS – «ледачі конячки»	Підприємства, розвиток яких загальмований
	Дуже низький (B) < 110	HB – «вкляклі конячки»	Підприємства, розвиток яких під загрозою
Низький (F – «жабки»)	Високий (H) ≥ 125	FH – «нахабні жабки»	Підприємства, розвиток яких є раптовим (стрибкоподібним)
	Середній (M) [120; 125)	FM – «стрибучі жабки»	Підприємства, розвиток яких є обмеженим
	Низький (S) [110; 120)	FS – «приземлені жабки»	Підприємства без видимих шансів на поступ (розвиток)
	Дуже низький (B) < 110	FB – «жабки, що пірнають на дно»	Підприємства, які перебувають під загрозою банкрутства

Примітка: розроблено автором

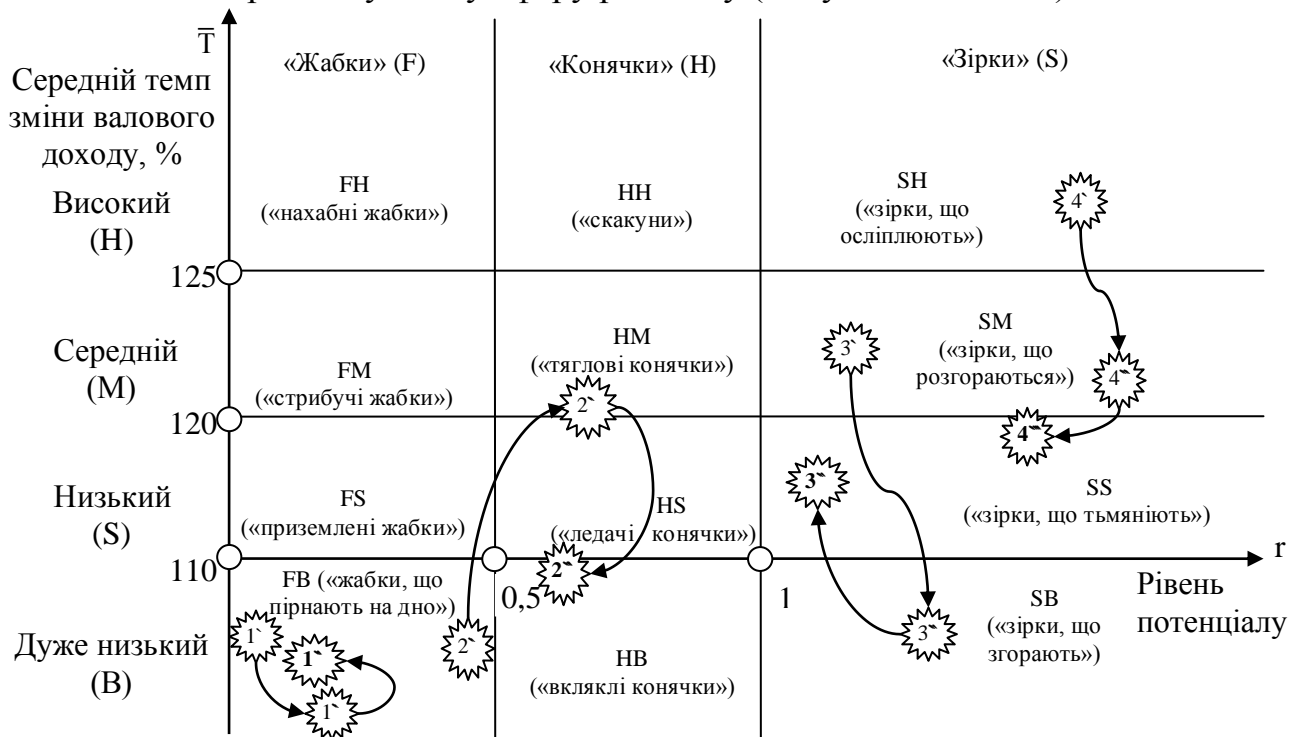
З урахуванням динаміки інфляційних процесів в Україні розроблено шкалу оцінювання середнього темпу зміни валового доходу та рівня потенціалу (табл. 5).

Шкали оцінювання середнього темпу зміни валового доходу та рівня потенціалу підприємств

Оцінювання середнього темпу зміни валового доходу підприємств (\bar{T})		
Кількісні зміни, %	Якісні оцінки	Умовні позначення
≥ 125 ;	Високий	H
[120; 125);	Середній	N
[110; 120);	Низький	S
< 110 .	Дуже низький	B
Оцінювання рівня потенціалу підприємств (r)		
Кількісні межі зміни, г	Якісні оцінки	Умовні позначення
≥ 1 ;	Високий	S
[0,5; 1);	Середній	H
$< 0,5$	Низький	F

Примітка: розроблено автором

Графічне представлення сфер розвитку підприємств та виявлених тенденцій відображено на рис. 1. Для позиціонування підприємства щодо рівня розвитку використано дві координати (\bar{T} ; r), які відкладають по осях $O\bar{T}$, O_r відповідно. Отримана точка потрапляє у певну сферу розвитку (одну з дванадцяти).

Умовні позначення: • 1 – ПАТ «Стрийський завод ковальсько-пресового обладнання»; 2 – ПАТ «Тернопільський радіозавод «Оріон»»; 3 – ПАТ «Львівський локомотиворемонтний завод»; 4 – ПАТ «Івано-Франківський локомотиворемонтний завод»;

• ` - 2009 р.; `` - 2010 р.; ```` - 2011 р.

Рис. 1. Графічне представлення сфер розвитку промислових підприємств за 2009-2011 рр.

Примітка: розроблено автором.

Встановлено кількісні межі значень показників, що дало змогу чітко окреслити границі кожної сфери розвитку. Такі межі слід вводити для груп підприємств, які належать до одного класу (для однорідних підприємств певного виду економічної

діяльності, а також з урахуванням значень коефіцієнта варіації V : $V < 40\%$; $V \geq 40\%$). При цьому рух по вертикалі в сфері F названо екстенсивним, в сфері H – інтенсивним, в сфері S – синергійним. Рух по горизонталі інтерпретовано, як: зухвалий – в сфері H ; природний – в сфері M ; натужний – в сфері S ; штучний – в сфері V . Запропоновано детальний зміст базових стратегій для підприємств, які перебувають у певних з сферах розвитку.

Впровадження запропонованого аналітичного інструмента в управлінні розвитком промислових підприємств (ВАТ «Львівський інструментальний завод», ПАТ «Стрийський завод ковальсько-пресового обладнання»), що базується на двовимірній моделі вибору напрямів розвитку з урахуванням двох основних індикаторів – середнього темпу зміни валового доходу та рівня потенціалу, підтвердив його практичну придатність. При цьому отримана можливість чіткого виділення границь сфер розвитку із графічним їхнім представленням та аналізуванню стану підприємств з метою ефективного управління розвитком. Відтак, даний інструмент можна використовувати у процесі управління виробничо-господарською діяльністю промислових підприємств.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано вирішення наукового завдання, яке полягає в розробленні аналітичних інструментів в управлінні економічним розвитком промислових підприємств. За результатами роботи можна зробити такі висновки теоретико-методичного змісту та науково-практичного спрямування:

1. Для вітчизняної економіки перехід від адміністративно-командної економіки до соціально орієнтованої ринкової системи є складним процесом. Більшість систем управління перестали відповідати вимогам сьогодення. У цих умовах першочерговим завданням є формування нової ефективної системи управління економічним розвитком промислових підприємств, зокрема розширення інструментарію в управлінні, що викликане мінливістю зовнішнього та внутрішнього середовища, необхідністю визначення наявного рівня розвитку, прогнозування потенційного та вибору оптимальної стратегії розвитку.

2. З метою розвитку теоретичних основ управління економічним розвитком промислових підприємств уточнено категорійний апарат за проблемою (поняття «управління розвитком підприємств»), що дає змогу вирішити низку термінологічних наукових та управлінських проблем, а також створює підґрунтя для керівників щодо ефективного управління розвитком.

3. Здійснено систематизацію і доповнення спектру класифікаційних ознак інструментів управління економічним розвитком промислових підприємств, що дає змогу менеджерам вищої ланки управління ознайомитися із різноманіттям таких інструментів для обґрунтованого вибору важелів управління.

4. Удосконалена система показників оцінювання рівня розвитку підприємств із обґрунтуванням та оцінюванням рівня кожного із них, яка передбачає групування таких показників за ознаками «ресурси», «продукція» та «економічні результати», створює для економіста передумови для адекватного оцінювання рівня економічного розвитку.

5. Удосконалений метод оцінювання рівня розвитку промислових підприємств, що базується на інтегрованому підході, дає змогу об'єктивно встановити інтегральну оцінку рівня розвитку. При цьому простота, надійність і доступність методу істотно спрощує процес розрахунків при суттєвому зниженні витрат на збір та опрацювання інформації. Застосування даного методу дає змогу керівникам об'єктивно встановити рівень розвитку підприємства з метою прийняття ефективних управлінських рішень.

6. Удосконалений метод побудови та графічного представлення сфер розвитку промислових підприємств дає змогу чітко окреслити границі кожної сфери розвитку та охарактеризувати їх, враховуючи економічні умови функціонування вітчизняних підприємств, що створює необхідні передумови для менеджерів вищої ланки управління визначити позиції підприємства на ринку з метою вибору раціональної стратегії розвитку.

7. Розроблений метод (непрямий графо-аналітичний інструмент) аналізування тенденцій, оцінювання і управління економічним розвитком підприємств на засадах двовимірної моделі створює можливість визначити рівень розвитку та графічно представити позицію підприємства на матриці розвитку, а також спроектувати його тенденції у часі, що дає змогу керівникам встановити напрям та динаміку розвитку, а відтак забезпечити прийняття обґрунтованих управлінських рішень з метою ефективного управління.

8. На підставі результатів дисертаційної роботи можна запропонувати:

– Міністерству промислової політики України під час розроблення нормативно-правових актів у сфері управління підприємствами, а також при розробленні програм розвитку промисловості використовувати розроблені у дисертаційній роботі методичні підходи та методи управління розвитком підприємств, а також іншим органам державної влади уточнити на засадах результатів проведеного дослідження трактування поняття «управління розвитком» у нормативно-правових актах;

– Міністерству освіти і науки України у ході підготовки фахівців у сфері економіки і менеджменту, передусім спеціальності «Управління проектами», використовувати теоретичні та прикладні положення дисертаційної роботи при формуванні бізнес-проектів, зокрема, уточнений понятійний апарат у сфері управління розвитком, розвинуту класифікацію інструментів управління розвитком промислових підприємств, оптимальну стратегію та цілі розвитку підприємств, а також розроблені методичні підходи та методи управління розвитком.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1.1. Монографія

1. Удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління діяльністю суб'єктів господарювання учнів: [Монографія]. / Р.В.Фещур, В.Ю.Самуляк, С.В.Шишковський // за заг. ред. д.е.н. проф. М.Г. Білопольського; Макіївський економ.-гуманіт. ін.-т. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2012. – 372 с. – 22,1 д.а. / Самуляк В.Ю. Розділ 5.1. Методи оцінювання потенціалу підприємств (*Особистий внесок автора: обґрунтовано актуальність застосування «непрямого аналітичного*

методу» оцінювання рівня розвитку підприємства; запропоновано матрицю стратегій розвитку з метою реалізації потенціалу – 0,75д.а.).

1.2. Публікації у наукових фахових виданнях

2. Самуляк В.Ю. Система факторних оцінок рівня розвитку підприємств / В.Ю. Самуляк // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку». – Львів: Вид-во Львівська політехніка, 2009. – №657. – С. 83-94. – 0,65 друк. арк.

3. Самуляк В.Ю. Формування системи цілей розвитку машинобудівного підприємства / В.Ю. Самуляк // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку». – Львів: Вид-во Львівська політехніка, 2008. – №635. – С. 114-124. – 0,69 друк. арк.

4. Самуляк В.Ю. Формування системи управління розвитком машинобудівних підприємств на засадах функціонального підходу / В.Ю. Самуляк // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України: збірник науково-технічних праць. – Львів: РВВ НЛТУ України, 2009. – Вип. 19.5. – С.110-115. – 0,38 друк. арк.

5. Самуляк В.Ю. Дослідження маркетингових факторів впливу на розвиток машинобудівних підприємств / Т.В.Лебідь, В.Ю.Самуляк, Р.В.Фещур // Збірник наукових праць Київського національного університету імені Т.Шевченка. Серія «Теоретичні та прикладні питання економіки» – К.: Вид-во поліграфічний центр «Київський університет», 2010. – В.22 – С.116-125. – 0,61 друк. арк. (*Особистий внесок автора: виділено групи факторів, що мають вплив на розвиток промислових підприємств, 0,25 друк. арк.*).

6. Самуляк В.Ю. Методи оцінювання потенціалу підприємств / Р.В.Фещур, В.Ю.Самуляк // Прометей: регіональний збірник наукових праць з економіки. – Донецьк: Вид-во ДЕГІ, 2007. – № 3(24). – С.277-281. – 0,31 друк. арк. (*Особисто автором запропоновано новий підхід до оцінювання потенціалу підприємств, як міри відповідності між складовими потенціалу, 0,13 друк. арк.*).

7. Самуляк В.Ю. Побудова системи показників аналізування та оцінювання розвитку підприємств / Р.В.Фещур, В.Ю.Самуляк, Н.Р. Яворська // Вісник Львівського національного університету ім. І.Франка. Серія економічна. – Львів: Вид-во ЛНУ ім. І.Франка, 2010. – Вип.43. – С. 638-643. – 0,55 друк. арк. (*Особистий внесок автора: запропоновано метод оцінювання рівня розвитку підприємств, 0,35 друк. арк.*).

8. Самуляк В.Ю. Непрямий метод оцінювання рівня розвитку підприємств / Р. В. Фещур, В. Ю. Самуляк, С. В. Шишковський // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку». – Львів: Вид-во Львівська політехніка, 2012. – № 727 – С. 286-291. – 0,51 друк. арк. (*Особисто автором запропоновано непрямий метод оцінювання рівня розвитку підприємств, 0,26 друк. арк.*).

9. Самуляк В.Ю. Методи оцінювання конкурентоспроможності підприємств / Р.В.Фещур, Т.В.Лебідь, В.Ю.Самуляк // Вісник Волинського національного університету ім. Л.Українки. Серія «Економічні науки». – Луцьк: ВНУ ім.Л.Українки, 2010. – №4. – С. 27-32. – 0,54 друк. арк. (*Особистий внесок автора:*

виокремлено основні методи оцінювання та діагностики конкурентоспроможності підприємств 0,29 друк. арк.).

10. Самуляк В.Ю. Управління розвитком машинобудівних підприємств / Р.В.Фещур, В.Ю.Самуляк // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку». – Львів: Вид-во Львівська політехніка, 2008. – №624. – С.100-109. – 0,63 друк. арк. (Особисто автором запропоновано модель управління розвитком підприємств, 0,26 друк. арк.).

11. Самуляк В.Ю. Оцінювання рівня розвитку підприємств / В.Ю.Самуляк, Р.В.Фещур // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Логістика». – Львів: Вид-во Львівська політехніка, 2008. – №633. – С. 627-636. – 0,63 друк. арк. (Особистий внесок автора: метод оцінювання рівня розвитку підприємств як ступеня реалізації потенціалу, 0,33 друк. арк.).

12. Самуляк В.Ю. Аналіз і оцінювання інноваційного напрямку розвитку підприємств / З.Б.Гук, Т.В.Лебідь, В.Ю.Самуляк // Збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». – Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2010. – Вип. 7 (25) – Ч.1 – С. 383-390. – 0,51 друк. арк. (Особистий внесок автора: виокремлено чинники, що здійснюють негативний вплив на сферу інноваційного розвитку підприємств, 0,31 друк. арк.).

13. Самуляк В.Ю. Групи показників (індикаторів) оцінювання рівня розвитку підприємств / Р.В.Фещур, В.Ю.Самуляк // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку». – Львів: Вид-во Львівська політехніка, 2010. – №691. – С. 231-239. – 0,55 друк. арк. (Особистий внесок автора: сформовано групи показників оцінювання рівня розвитку промислових підприємств, 0,31 друк. арк.).

14. Самуляк В.Ю. Фактори і напрямки інноваційного розвитку підприємств / З.Б.Гук, Т.В.Лебідь, В.Ю.Самуляк // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління». – Львів: Вид-во Львівська політехніка, 2010. – №683 – С. 223-228. – 0,57 друк. арк. (Особистий внесок автора: запропоновано методи підвищення інноваційного розвитку підприємств та модель оцінювання інноваційного розвитку, 0,32 друк. арк.).

2. Опубліковані праці апробаційного характеру

15. Самуляк В.Ю. Показники оцінювання рівня розвитку підприємств / Р.В.Фещур, Н.Р. Яворська, В.Ю.Самуляк / Тези доповідей II міжнародної науково-практичної конференції [«Проблеми формування та реалізації конкурентної політики»], (Львів, 15-16 вересня 2011 р.) / НУ «Львівська політехніка» та ін. – Львів: ТзОВ «Сплайн», 2011. – С. 182-183. – 0,1 друк. арк.

16. Самуляк В.Ю. Побудова аналітичних інструментів управління розвитком підприємств / Р.В.Фещур, Н.Р. Яворська, В.Ю.Самуляк / Тезиси докладов IX Международной научно-практической конференции [«Современные информационные технологии в экономике у управлении предприятиями, программами и проектами»], (Харьков, 12-18 сентября 2011 г.) / Национальный аэрокосмический университет «Харьковский авиационный институт» и др. – Харьков: Вид-во поліграфічний центр ХНУРЕ, 2011. – С. 127-129. – 0,2 друк. арк.

17. Самуляк В.Ю. Бізнес-проекування як інструмент стратегічного розвитку промислових підприємств України / В.Ю. Самуляк, А.Б. Бартенєва, А.М. Фрідман / Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції [«Сучасні проблеми економіки і менеджменту»], (Львів, 10-12 листопада 2011 р.) // НУ «Львівська політехніка» та ін. – Львів: Вид-во Львівська політехніка, 2011. – С. 694. – 0,1 друк. арк.

18. Самуляк В.Ю. Оцінювання конкурентоспроможності підприємств / В.Ю.Самуляк // Тези доповідей науково-практичної конференції [«Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства»], (Львів, 20-22 квітня 2007 р.) / НУ «Львівська політехніка» та ін. – Львів: Вид-во Львівська політехніка, 2007. – С. 201-202. – 0,1 друк. арк.

19. Самуляк В.Ю. Методичні засади оцінювання конкурентоспроможності підприємств / В.Ю. Самуляк // Тези доповідей VII Міжнародної науково-практичної конференції [«Україна – ЄС – Європа: нові виклики та модернізація відносин»], (Київ, 18 квітня 2007 р.). К.: Вид-во Української академії зовнішньої торгівлі, 2007. – С. 283-285. – 0,2 друк. арк.

20. Самуляк В.Ю. Дослідження проблем розвитку машинобудівних підприємств / В.Ю.Самуляк, В.П. Далик // Тези доповідей III міжвузівської науково-технічної конференції науково-педагогічних працівників [«Проблеми та перспективи розвитку економіки і підприємництва та комп'ютерних технологій в Україні»], (Львів, 18-19 березня 2008 року) / НУ «Львівська політехніка» – Львів: Вид-во ІППТ при НУ «ЛП», 2008. – С.36-37. – 0,1 друк. арк.

21. Самуляк В.Ю. Система показників оцінювання розвитку підприємств / В.Ю. Самуляк, М.Р. Тимошук // Тези доповідей I Міжнародної науково-практичної конференції [«Проблеми формування нової економіки XXI століття»], (Дніпропетровськ, 17-19 грудня 2008 р.) / Придніпровська державна академія будівництва і архітектури. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2008. – Т.3. – С.116-118. – 0,1 друк. арк.

22. Самуляк В.Ю. Теоретичні засади інноваційного розвитку підприємств / В.Ю.Самуляк, Р.В. Фещур // Тези доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції [«Управління інноваційним процесом в Україні: проблеми, перспективи, ризики»], (Львів, 29-31 травня 2008 р.) / НУ «Львівська політехніка», та ін. – Львів: Вид-во Львівська політехніка, 2008. – С. 349-351. – 0,2 друк. арк.

23. Самуляк В.Ю. Фактори впливу на розвиток машинобудівних підприємств / В.Ю.Самуляк // Матеріали II Международной научно-практической конференции [«Стратегии развития Украины в глобальной среде»], (Симферополь-Ялта, 7-9 ноября 2008 г.) / Университет экономики и управления и др. – Симферополь: ЦРОНИ, 2008. – Т.2. – С. 185-188. – 0,2 друк. арк.

24. Самуляк В.Ю. Особливості оцінювання потенціалу підприємств / В.Ю.Самуляк, Р.В. Фещур, М.Р. Тимошук // Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції [«Соціально-економічні проблеми і держава»], (Тернопіль, 6-7 листопада 2008 р.) / Тернопільський державний технічний університет імені Ів.Пулюя та ін. – Тернопіль: «Держава», 2008. – С.171-173. – 0,15 друк. арк.

25. Самуляк В.Ю. Маркетингові засади управління розвитком підприємств / В.Ю.Самуляк, Р.В. Фещур // Тези доповідей VII Міжнародної науково-практичної

конференції [«Маркетинг та логістика в системі менеджменту»], (Львів, 6-8 листопада 2008 р.) / НУ «Львівська політехніка» та ін. – Львів: Вид-во Львівська політехніка, 2008. – С. 399-400. – 0,1 друк. арк.

26. Самуляк В.Ю. Методи оцінювання конкурентоспроможності підприємств / В.Ю.Самуляк // Тези доповідей IV міжвузівської науково-технічної конференції науково-педагогічних працівників [«Проблеми та перспективи розвитку економіки і підприємництва та комп'ютерних технологій в Україні»], (Львів, 30 березня – 10 квітня 2009 р.) / НУ «Львівська політехніка» – Львів: Вид-во ШПТ при НУ «ЛП», 2009. – С.109-110. – 0,1 друк. арк.

27. Самуляк В.Ю. Формування системи показників оцінювання рівня розвитку машинобудівних підприємств / В.Ю.Самуляк // Тези доповідей I Міжнародної науково-практичної конференції [«Проблеми формування та реалізації конкурентної політики: аспекти молодіжного підприємництва»], (Львів, 17-18 вересня 2009 р.) / НУ «ЛП» та ін. – Львів: ТзОВ «Манускрипт», 2009. – С. 281-283. – 0,18 друк. арк.

28. Самуляк В.Ю. Інформаційні основи аналізу показників рівня розвитку машинобудівних підприємств / В.Ю.Самуляк, Р.В. Фещур // Тези доповідей II науково-практичної конференції [«Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства»], (Львів, 23-24 жовтня 2009р.) / НУ «Львівська політехніка» та ін. – Львів: Вид-во Львівська політехніка, 2009.– С.139. – 0,1 друк. арк.

29. Самуляк В.Ю. Інтеграція збалансованої системи показників у систему управління розвитком підприємств / В.Ю.Самуляк // Тези доповідей V міжвузівської науково-технічної конференції науково-педагогічних працівників [«Проблеми та перспективи розвитку економіки і підприємництва та комп'ютерних технологій в Україні»], (Львів, березень 2010 р.) / НУ «Львівська політехніка» та ін. – Львів: ЗУКЦ, 2009. – С.94. – 0,1 друк. арк.

30. Самуляк В.Ю.Економіко-статистичне моделювання розвитку машинобудівних підприємств / Р.В.Фещур, В.Ю.Самуляк // Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції [«Статистична оцінка соціально-економічного розвитку»], (Хмельницький, 21 травня 2009р.) / Хмельницький університет управління та права. – Хмельницький: ХУУП, 2009. – С.90-92. – 0,1 друк. арк.

31. Самуляк В.Ю. Маркетингові фактори впливу на інноваційний розвиток підприємств / З.Б. Гук, Т.В. Лебідь, В.Ю. Самуляк // Тези доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції [«Управління інноваційним процесом в Україні: проблеми, перспективи, ризику»], (Львів, 20-21 травня 2010 р.) / НУ «Львівська політехніка» та ін. – Львів: Вид-во Львівська політехніка, 2010. – С. 255-257. – 0,15 друк. арк.

32. Самуляк В.Ю. Дослідження інноваційного потенціалу розвитку промислових підприємств / Р.В.Фещур, Т.В.Лебідь, В.Ю.Самуляк // Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції [«Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури»], (Львів, 19-31 травня 2011 р.) / НУ «Львівська політехніка» та ін. – Львів: Вид-во Львівська політехніка, 2011. – С. 394-396. – 0,15 друк. арк.

33. Самуляк В.Ю. Методичні засади побудови системи показників оцінювання розвитку підприємств / Р.В.Фещур, В.Ю.Самуляк, Н.Р.Яворська // Тези доповідей VIII Міжнародної науково-практичної конференції [«Маркетинг та логістика в

системі менеджменту»], (Львів, 4-6 листопада 2010 р.) / НУ «Львівська політехніка» та ін. – Львів: Вид-во Львівська політехніка, 2010. – С. 527-528. – 0,1 друк. арк.

34. Самуляк В.Ю. Оцінювання рівня розвитку промислових підприємств України / Р.В.Фещур, В.Ю.Самуляк // Тези доповідей VII науково-технічної конференції науково-педагогічних працівників [«Проблеми та перспективи розвитку економіки і підприємництва та комп'ютерних технологій в Україні»], (Львів, 21-25 березня 2011 року) / НУ «Львівська політехніка» та ін. – Львів: Вид-во ЗУКЦ, 2011. – С.142-143. – 0,1 друк. арк.

35. Самуляк В.Ю. Класифікація інструментів управління економічним розвитком промислових підприємств / В.Ю.Самуляк // Тези доповідей IX Міжнародної науково-практичної конференції [«Маркетинг та логістика в системі менеджменту»], (Львів, 8-10 листопада 2012 р.) / НУ «Львівська політехніка» та ін. – Львів: Вид-во Львівська політехніка, 2012. – С. 380-382. – 0,1 друк. арк.

3. Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

36. Самуляк В.Ю. Проблеми розвитку машинобудівних підприємств України / Р.В.Фещур, В.Ю.Самуляк, Т.В. Меренюк // Вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету ім.Г.Сковороди». Випуск «Економічний вісник університету. Збірник наукових праць учених та аспірантів». – Переяслав-Хмельницький, 2008. – Вип.5. – С. 275-279. – 0,3 друк. арк.

37. Самуляк В.Ю. Методика оцінювання розвитку підприємства на підставі збалансованої системи показників / В.Ю. Самуляк, Т.В. Лебідь // Східно-Європейський журнал передових технологій. – Харків: Технологічний центр, 2011. – № 1/10 (49). – С. 34-36. 0,24 друк. арк.

38. Самуляк В.Ю. Формування маркетингової стратегії розвитку підприємств / Т.В. Лебідь, В.Ю. Самуляк // Східно-Європейський журнал передових технологій. – Харків: Технологічний центр, 2011. – № 1/10 (49), – С. 39-41. 0,22 друк. арк.

АНОТАЦІЯ

Самуляк В.Ю. Аналітичні інструменти в управлінні економічним розвитком промислових підприємств. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Національний університет «Львівська політехніка», Міністерство освіти і науки України, Львів, 2013.

У дисертаційній роботі вирішено наукове завдання розроблення теоретичних положень та методико-практичних рекомендації щодо застосування аналітичних інструментів управління економічним розвитком промислових підприємств. Уточнено трактування поняття «управління розвитком», класифіковано інструменти управління. Систематизовано та обґрунтовано найвагоміші показники, що відображають рівень розвитку промислових підприємств. Удосконалено метод оцінювання рівня розвитку промислових підприємств, що базується на інтегрованому підході та має системно-цільовий характер. Удосконалено методичний підхід до формування і наочного представлення сфер розвитку

промислових підприємств. Розроблено методичний підхід до аналізування тенденцій та обґрунтування стратегій розвитку промислових підприємств, що базується на двовимірній моделі вибору напрямів розвитку з урахуванням двох параметрів: середнього темпу зміни валового доходу та рівня потенціалу, який дає змогу визначити траєкторію ретроспективного та спрогнозувати напрям перспективного розвитку.

Ключові слова: розвиток, управління розвитком, показники розвитку, рівень розвитку, аналітичні інструменти управління.

ANNOTATION

Samulyak Vitaliy.Yu. Analytical tools of management of economic development of the industrial enterprises. - On Rights for a Manuscript.

Thesis for the scientific degree of candidate of economic sciences, specialty 08.00.04 – economics and management of enterprises (by the types of economic activity). – Lviv National Polytechnic University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv, 2013.

This thesis solved a scientific problem of theoretical and methodological development and application provisions of the economic development industry. The interpretation the term «management of development» was specified, classifications tools of management were systematized and expanded. The method of evaluating the development of industrial enterprises was improved, based on the integrated approach and a system-target character. A methodical approach to management economic development industry was improved, based on two-dimensional model of choice of directions. This approach allows us to justify logically the allocation of development for their graphical representation, to determine the trajectory of retrospective and forecast long-term trend. The methodological approach to the choice of management of industrial enterprises development (functional or process-structured) was improved, by considering the current state of the company, its goals and scope of development.

Keywords: development, management of development, performance development, level of development, analytical tools of management.

АННОТАЦИЯ

Самуляк В.Ю. Аналитические инструменты в управлении экономическим развитием промышленных предприятий. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Национальный университет «Львовская политехника», Министерство образования и науки Украины, Львов, 2013.

Целью диссертационной работы является разработка теоретических положений и методико-практических рекомендаций относительно применения аналитических инструментов управления экономическим развитием промышленных предприятий.

Объектом исследования выбрано процесс управления экономическим развитием предприятий, а предметом – теоретико-методические и прикладные основы использования аналитических инструментов управления экономическим развитием предприятий.

Для достижения цели в работе было поставлено такие задачи: уточнить категориальный аппарат в сфере управление развитием; развить классификацию

инструментов управления экономическим развитием промышленных предприятий; обосновать выбор и систематизировать весомые показатели, которые отображают уровень развития промышленных предприятий; усовершенствовать метод оценивания уровня развития промышленных предприятий с учетом требований относительно минимальной конфигурации системы показателей, доступности исходных данных и соответствующих аналитических инструментов; усовершенствовать методический подход формирования и наглядного представления сфер развития промышленных предприятий; разработать инструменты анализирования тенденций и обоснования стратегий развития промышленных предприятий.

Практическое значение результатов исследования заключается в разработке метода оценивания уровня развития и управления экономическим развитием промышленных предприятий, а также в экономическом обосновании полученных результатов для обеспечения развития этих предприятий.

В первом разделе «Теория и практика применения аналитических инструментов управления экономическим развитием промышленных предприятий» рассмотрены подходы разных авторов к трактовке понятия «управление развитием», уточнена трактовка понятий в сфере управления развитием промышленных предприятий, усовершенствована классификация инструментов управления, исследованы аналитические и организационные инструменты.

Для расширения теоретических основ управления развитием промышленных предприятий уточнен категориальный аппарат анализированной проблемы (понятия «развитие», «управление развитием»), что позволяет решить ряд научных проблем и создает дополнительные возможности для принятия эффективных управленческих решений.

Систематизация и усовершенствование классификации инструментов управления промышленных предприятий как основы управления развитием дают возможность сформировать представление о многообразии таких инструментов и упростить их выбор как при формировании метода, так и в других условиях.

Во втором разделе «Инструменты анализирования и оценивание факторов влияния на экономическое развитие предприятий» рассмотрено состояние, тенденции и перспективы развития сферы промышленных предприятий Украины, развита классификация факторов, которые влияют на развитие, а также усовершенствован метод оценивания развития промышленных предприятий.

В работе усовершенствован метод оценивания уровня развития промышленных предприятий, который базируется на интегрированном подходе и имеет системно-целевой характер. Метод отвечает всем установленным основным требованиям к его разработке: расходы на сбор и проработывание информации являются незначительными; метод является простым, доступным и понятным для персонала; оценка уровня развития отвечает его реальному значению (является достоверной и надежной). Применение разработанного метода также дает возможность рассчитать интегральный показатель развития промышленного предприятия.

В третьем разделе «Разработка аналитических инструментов управления экономическим развитием промышленных предприятий» рассмотрена и усовершенствована система показателей оценки уровня развития предприятий

промышленности, усовершенствован метод построения и графического представления сфер развития промышленных предприятий, а также разработан метод анализирования тенденций и выбора стратегий развития.

Исходя из основных принципов формирования системы показателей оценивания деятельности предприятий, существующих систем показателей и собственных научных исследований, предложено выделять шесть групп показателей оценивания деятельности предприятий, а именно: показатели эффективности; показатели продукции; показатели ресурсов (материальных, финансовых, трудовых, энергетических, информационных, нематериальных); показатели операционной деятельности; показатели системы менеджмента и показатели уровня развития.

В ходе исследования проведено анкетирование экспертов с целью установления наиболее весомых показателей уровня развития промышленных предприятий. По результатам проведенного опроса установлено, что самыми весомыми показателями уровня развития предприятий является валовый доход и фондоотдача; повышение уровня развития является приоритетным для большинства предприятий, ответственность за что, в значительной степени, несут менеджеры высшего уровня.

Предложен аналитический инструмент в управлении развитием промышленных предприятий, который базируется на модели выбора направлений развития с учетом двух параметров – среднего темпа смены валового дохода и уровня потенциала, что дает возможность логически обосновать выделение сфер развития за графическим их представлением, определить траекторию ретроспективного развития и спрогнозировать направление перспективного с выбором наиболее адекватной стратегии развития. Следовательно, этот инструмент можно использовать в процессе управления производственно-хозяйственной деятельностью промышленных предприятий.

Ключевые слова: развитие, управление развитием, показатели развития, уровень развития, аналитические инструменты управления.